

Доктрина цивільно-правової відповідальності визнає дві самостійні передумови її виникнення під час вчинення правопорушення: діяльність, пов'язана відносинами з використанням техніки чи здійснення певних видів діяльності, з встановленою додатковою відповідальністю та неналежна поведінка суб'єкта правопорушення (на засадах вини) [16, 137].

Професійна діяльність нотаріуса передбачає посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших нотаріальних дій, з метою надання їм юридичної вірогідності. В свою чергу, посвідчення прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших, визначених законом, нотаріальних дій вимагає високого рівня професіоналізму [17]. Разом із цим, навіть самий високий рівень професійності та освіченості нотаріуса не забезпечує його від можливих шахрайських дій інших зацікавлених осіб. Крім того, відповідно до статті 44 Закону України "Про нотаріат" при вчиненні певних видів нотаріальних дій зокрема, посвідченні правочинів, нотаріус зобов'язаний з'ясувати обсяг цивільної дієздатності осіб, які до нього звернулися. При цьому, на необхідності мати визначений законом обсяг цивільної дієздатності як необхідної для чинності правочину, умови наголошує і стаття 203 Цивільного кодексу України. Відтак, нотаріус зобов'язаний з'ясувати обсяг цивільної дієздатності особи, яка до нього звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не маючи при цьому, реальних механізмів проведення таких з'ясувань. Зазвичай, такі з'ясування провадяться шляхом витребування паспорту для встановлення віку особи та особистої з нею бесіди, що як ми розуміємо не гарантує учасників цього правочину від ризику визнання його нечинним зокрема, з цих підстав.

Тобто, ми можемо говорити про те, що професійний ризик нотаріуса визначається для нього саме обов'язком вчинення нотаріальних дій у випадках встановлених законом. Відтак мова може йти саме про правомірну поведінку нотаріуса в стані професійного ризику, а

відшкодування шкоди в цьому випадку тягне майнову відповідальність всієї *нотаріальної спільноти за рахунок, утвореного нею фонду відшкодування*.

1. Тлумачний словник української мови: понад 12 500 статей / За ред. д-ра філософських наук, проф. В.С. Калашника. – Х.: Прапор, 2003. – 992 с. 2. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. ред. Р.А. Майданик. – К.: Юстініан, 2007. – 912 с. (Серія "Аномалії цивільного права"). 3. Там само. 4. Інструкції щодо визначення допустимих термінів роботи працюючих у шкідливих умовах, наказ МОЗ України, Санітарно-епідеміологічна служба НАК від 12.12.2006 N 820 [Електронний ресурс]: Законодавство України // Верховна Рада України (офіційний веб-сайт). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 5. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. ред. Р.А. Майданик. – К.: Юстініан, 2007. – 912 с. (Серія "Аномалії цивільного права") 6. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 р. // Єрух А.М. Круковес Н.В. Козьяков Ю.М. Довідник нотаріуса. Вип.3. Нормативні документи – К.: Видавництво Істина. – 2001. – 448 с.; Про внесення змін до Закону України "Про нотаріат". Закон України від 01.10.2008 №614-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua>. 7. Л.К. Радзієвська, С.Г. Пасічник Нотаріат в Україні: Навчальний посібник. – К.:Юрінком Інтер. – 2001. 8. Мельник І.С. Правове регулювання нотаріального провадження щодо опротестування векселя: дис. кандидата юр.наук:12.00.03 / Мельник Ірина Степанівна. – К., 2008. – 236 с. 9. Нотаріат в Україні: Підручник / За ред. В.В. Комарова. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 320 с. 10. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 р. // Єрух А.М. Круковес Н.В. Козьяков Ю.М. Довідник нотаріуса. Вип.3. Нормативні документи – К.: Видавництво Істина. – 2001. – 448 с.; Про внесення змін до Закону України "Про нотаріат". Закон України від 01.10.2008 №614-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua>. 11. Там само. 12. Там само. 13. Кримінальний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2001. – №21. – Ст. 290. 14. Там само. 15. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 р. // Єрух А.М. Круковес Н.В. Козьяков Ю.М. Довідник нотаріуса. Вип.3. Нормативні документи – К.: Видавництво Істина. – 2001. – 448 с.; Про внесення змін до Закону України "Про нотаріат". Закон України від 01.10.2008 №614-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua>. 16. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. ред. Р.А. Майданик. – К.: Юстініан, 2007. – 912 с. (Серія "Аномалії цивільного права") 17. Круковес Н.В. Професійність нотаріусів як гарантія захисту прав власності при наданні правової допомоги // Збірник наукових праць НА СБУ. – 2008. – №21. – С.90 – 94. 18. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 р. // Єрух А.М. Круковес Н.В. Козьяков Ю.М. Довідник нотаріуса. Вип.3. Нормативні документи – К.: Видавництво Істина. – 2001. – 448 с.; Про внесення змін до Закону України "Про нотаріат". Закон України від 01.10.2008 №614-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 20.10.10

Л. Паламарчук, канд. юрид. наук, доц.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ЩОДО НЕЗАКОННОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Використання спеціальних знань при розслідуванні порушень авторського права щодо незаконного відтворення і розповсюдження комп'ютерних програм має ряд особливостей, це пов'язано з предметом посягання. У статті висвітлено основні форми використання спеціальних знань при розслідуванні цих порушень.

Ключові слова: розслідування порушень авторського права, незаконне відтворення і розповсюдження комп'ютерних програм.

Использование специальных знаний при расследовании нарушений авторского права касательно незаконного отображения и распространения компьютерных программ имеет ряд особенностей, это связано с предметом посягательства. В статье освещаются основные формы использования специальных знаний во время расследования этих нарушений.

Ключевые слова: расследование нарушений авторского права, незаконное отображение и распространение компьютерных программ.

The usage of special knowledge during the investigation of violation of author's right such as illegal reflection and spreading of computer programs has a number of peculiarities. It deals with the subject of infringement. The main forms of usage of special knowledge during the investigation of these violations are singled out in this article.

Key words: investigation of violation of author's right, illegal reflection and spreading of computer programs.

Необхідність використання спеціальних знань у справах про порушення авторських прав щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм обумовлена перш за все, специфікою предмета злочинного посягання і способом скоєння злочинів у справах означеної категорії. У зв'язку з цим слідчий об'єктивно вимушений запрошувати відповідних спеціалістів для надання допомоги при розслідуванні таких злочинів. Така необхідність викликана також тим, що

під час розслідування виникає ціла низка спеціальних завдань, у вирішенні яких слідчому може надати допомогу особа, яка володіє певними знаннями, навичками і досвідом діяльності у сфері комп'ютерних технологій. Наприклад, виявивши в процесі проведення слідчих дій об'єкт, який дуже схожий на магнітний носій інформації у вигляді дискети. Не кожен слідчий або співробітник органу дізнання може самостійно визначити, що це машинний носій інформації, не кажучи про визначення

стану поверхні магнітного стану, чи використання його в процесі обробки інформації або типу інформації, яка зберігається на ньому.

Перш ніж перейти до розгляду форм використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм, необхідно визначити специфічні об'єкти, за якими проводяться дослідження, де використовуються спеціальні знання. До таких об'єктів відносяться: 1) комп'ютери, системи, комп'ютерні мережі і мережі електрозв'язку, а також окремі їх елементи; 2) периферійні та комплектуючі пристрої комп'ютерів, систем, комп'ютерних мережі та мереж електрозв'язку, а також пристрої, які забезпечують комунікаційні властивості комп'ютерної техніки; 3) машинні носії інформації – жорсткі (вінчестер), магнітні та оптичні диски; 4) комп'ютерна інформація і програмне забезпечення інформаційних процесів в автоматизованих системах; 5) документація, де визначений порядок відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм; 6) документація, що підтверджує належність авторських прав на конкретну комп'ютерну програму.

У процесі розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм часто виникають питання, які вимагають спеціальних неюридичних знань. Процесуальними формами використання спеціальних знань є: 1) безпосереднє використання їх слідчим, прокурором (у тому числі криміналістом) і складом суду при виконанні своїх процесуальних функцій збирання, дослідження та оцінки доказів; 2) участь спеціалістів при проведенні слідчих дій (ст. 128¹ КПК України); 3) призначення і провадження судових експертиз (ст. ст. 75, 76, 196, 206 КПК України) [1, с.50-51].

Найбільш розповсюдженою формою застосування спеціальних знань у кримінальному процесі є судова експертиза (ст. 75 КПК України). Проблема проведення криміналістичних експертиз у досліджуваній предметній області пов'язана насамперед з відсутністю науково відпрацьованих і апробованих методик їх проведення.

При вирішенні питання про призначення експертизи, слідчий повинен керуватися не тільки кримінально-процесуальним законодавством, але й рекомендаціями криміналістичної науки: а) вирішуючи питання про необхідність і доцільність призначення експертизи, слідчий повинен з'ясувати, чи не буде більш раціональним встановити даний факт за допомогою інших джерел доказів; б) прийнявши рішення про призначення експертизи, слідчий повинен правильно встановити її вид, сформулювати питання, які потрібно вирішити і забезпечити надання експерту відповідних матеріалів справи; в) речові докази з моменту їх вилучення і до представлення на експертизу повинні зберігатися з дотриманням правил, що виключають їх заміну, пошкодження або втрату, г) у розпорядженні експерта повинні бути представлені у необхідній кількості якісні порівняльні зразки, що відповідають досліджуваним об'єктам по якомога більшій кількості ознак, включаючи час, умови походження тощо; д) при формулюванні питань, які виносяться на вирішення експерта, слід чітко визначити конкретне завдання і безпосередній об'єкт дослідження, не допускаючи включення у постанову про призначення судової експертизи завдань та обставин, які не мають відношення до справи; е) при направленні речових доказів та інших матеріалів справи на експертизу повинні бути дотримані усі правила упаковки і пересилки, що забезпечують їх зберігання, цілісність і доставка у відповідний підрозділ у незмінному вигляді.

При розслідуванні порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження

КОМ-

п'ютерних програм призначаються такі види експертиз: дактилоскопічна, почеркознавча, товарознавча, експертиза металів та сплавів, експертиза комп'ютерної техніки та програмних продуктів, бухгалтерська та експертиза, пов'язана з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності [2, с.52]. Стосовно почеркознавчої, дактилоскопічної та бухгалтерської експертизи необхідно зазначити, що вони є розповсюдженими і серйозних проблем при їх призначенні у матеріалах справ не виникає. Відносно інших перелічених експертиз виникають проблеми як теоретичного, так і практичного характеру. По-перше, у деяких слідчих при призначенні експертиз спостерігається відсутність знань відносно за-вдань, що вирішуються експертизою комп'ютерної техніки та програмних продуктів та експертизою, яка пов'язана з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності. По-друге, більшість слідчих не використовують усі можливості судових експертиз для отримання доказів. Це стосується технічної експертизи документів, товарознавчої, експертизи металів і сплавів. По-третє, слідчі неправильно визначають порядок проведення експертиз при необхідності проведення кількох експертних досліджень.

Причинами таких проблем є специфічність об'єкта експертного дослідження у справах цієї категорії; відсутність чітких розробок і детально відпрацьованих методик експертних досліджень, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності [3, с.125].

Зазначимо, що у судовій експертології в період становлення експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів, постає проблема визначення обсягу спеціальних знань якими повинен володіти фахівець, що залучається як спеціаліст або експерт при розслідуванні цього виду злочину. Комплекс експертиз, які призна-чаються під час розслідування порушень авторського права щодо відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм буде змінюватися залежно від способу та механізму скоєння злочину.

У більшості досліджуваних справ, порушених за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 176 КК України, об'єктом експертизи є машинні носії комп'ютерних програм, а також спеціальне обладнання, призначене для тиражування, упаковки та виготовлення поліграфічної продукції, яка використовується для оформлення машинного носія комп'ютерної продукції.

При призначенні експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів стосовно машинних носіїв інформації можуть вирішуватися питання діагностичного та ідентифікаційного характеру. До завдань діагностичного характеру належать: визначення найбільш важливих властивостей та ознак об'єкта для того, щоб встановити, чи є він машинним носієм інформації; встановлення технічного стану машинного носія інформації; з'ясування питання про функціонування та-кого носія та його призначення. До завдань ідентифікаційного характеру належать: виявлення комп'ютерної інформації та визначення її статусу; з'ясування ме-ханізмів запису на машинний носій для можливості іде-нтифікації при розслідуванні незаконного тиражування та розповсюдження комп'ютерних програм.

Важливою судовою експертизою при розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм є експертиза, пов'язана з охороною прав на об'єкти

інтелектуальної власності. До неї відносяться дослідження об'єктів авторського права (якою і є комп'ютерна програма) та економічні дослідження, пов'язані з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Основними завданнями при призначенні експертизи є: а) встановлення ознак,

характерних для контрафактної продукції; б) встановлення обладнання на якому була виготовлена ця продукція; в) визначення ціни легітимного примірника, аналогічного за змістом досліджуваному.

Не менш важливою для розслідування незаконного відтворення і розповсюдження комп'ютерних програм є товарознавча експертиза, яка може бути призначена у випадках незаконного тиражування комп'ютерних програм. Завданнями товарознавчої експертизи у межах доведення порушення авторського права є встановлення: відповідності товарних характеристик досліджуваних примірників комп'ютерних програм базовим даним; відповідності (невідповідності) об'єктів маркувальним даним; відповідності (невідповідності) якісних характеристик контрафактних примірників стандартним вимогам тощо [4, с.30-31]. Об'єктами дослідження при провадженні експертизи є контрафактні примірники комп'ютерних програм, зразки авторської продукції для порівняльного дослідження та інша інформація.

На сучасному етапі розвитку засобів комп'ютерних та інформаційних технологій актуальною є проблема пошуку та залучення спеціалістів для надання допомоги слідчому. Зрозуміло, що при такому інтенсивному розвитку вказаних технологій слідчий не має можливості стежити за всіма технологічними змінами в цій сфері. Інформаційні технології досить різноманітні, і тому вибір спеціалістів для розв'язання певних завдань складний. Зокрема, до вилучення технічних засобів може залучатися спеціаліст, який знає елементи та пристрої обчислювальної техніки і систем управління, обізнаний із принципами функціонування автоматизованих систем управління. Необхідність участі спеціалістів в області комп'ютерних технологій при розслідуванні незаконних відтворень та розповсюдженнь комп'ютерних програм пояснюється технологічною складністю більшості комп'ютерних систем і ризиком випадкової втрати комп'ютерної інформації в результаті некваліфікованих дій учасників слідчих дій.

Велику допомогу може надати спеціаліст при підготовці, організації та проведенні слідчих дій. Спеціальні знання спеціаліста використовуються: для наукового консультування слідчого з питань визначення "комп'ютерної" специфіки слідчої дії, цілей, способів і прийомів їх досягнення; для надання допомоги слідчому в підборі понять, що мають відповідну підготовку в галузі комп'ютерних технологій для адекватного сприйняття ними проведених слідчих дій спеціалістом [5, с.78].

Стосовно безпосередньої практичної діяльності спеціаліста при проведенні слідчих дій можна зазначити, що така діяльність набуває особливого значення, адже розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм пов'язане з відносно складною технологією виробництва контрафактних примірників комп'ютерних програм, експлуатацією комп'ютерної техніки. Найчастіше на місці події, спеціаліст під керівництвом слідчого при безпосередньому огляді машинних носіїв комп'ютерної інформації, копіювального обладнання та інших технічних пристроїв може точно описати таке обладнання, а також визначити статус об'єкта як машинного носія інформації, його стан, призначення та особливості; дослідити комп'ютерну інформацію, а саме комп'ютерну програму – повну назву, версію; виявити ознаки та сліди відтворення комп'ютерних програм; вжити допоміжних заходів щодо виявлення, фіксації та вилучення речових доказів; коректно завершити роботу програм; надати допомогу слідчому в підготовці засобів комп'ютерної техніки до транспортування [6, с.80].

При допиті спеціаліст допоможе слідчому зрозуміти професійну "комп'ютерну" технологію, правильно сформулювати запитання до осіб, що допитуються. Спеціаліст, з дозволу слідчого, може сам ставити запитання, чим допоможе більш кваліфіковано провести допит і зрозуміти суть обставин скоєння незаконного відтворення і розповсюдження комп'ютерних програм.

Особливо актуальним при порушенні кримінальної справи за матеріалами попередньої перевірки є питання дослідження спеціалістом контрафактних примірників комп'ютерних програм. При вирішенні питання щодо вилучення технічних засобів може залучатися спеціаліст, який знає елементи та пристрої обчислювальної техніки і систем управління, знайомий з питаннями функціонування автоматизованих систем управління. Для встановлення фактів проникнення в автоматизовані системи він повинен володіти необхідними знаннями в області математичного забезпечення обчислювальних систем та організації обчислювальних процесів. При дослідженні автоматизованих систем та їх мереж, спеціаліст повинен орієнтуватися в питаннях що стосуються математичного і програмного забезпечення обчислювальних комплексів, систем та мереж, мати знання про локальні, регіональні та глобальні мережі, вузли зв'язку та розподіл інформації.

Необхідно зазначити, що пошук таких спеціалістів потрібно проводити завчасно на підприємствах та організаціях, які здійснюють обслуговування та експлуатацію комп'ютерної техніки в навчальних та науково-дослідних закладах. В окремих випадках до співпраці можуть бути залучені співробітники тієї організації, в комп'ютери котрих було проникнення. Зарубіжний досвід свідчить, що замах на інформацію найчастіше здійснюють співробітники організації, де виконуються інформаційні процеси. У жодному випадку, навіть як виняток, не слід привертати до співпраці співробітників тієї організації де відбувається незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм. Це пояснюється тим, що, виходячи з електромагнітної природи носіїв інформації, які використовуються в комп'ютерній техніці, інформація, що знаходиться на них, може бути повністю втрачена. Носії інформації баз даних, що містяться на них, втрачають своє доказове значення.

Консультативна допомога слідчому виражається в усних роз'ясненнях, надання довідок з спеціальних питань, що можуть виникнути або виникають при підготовці, проведенні слідчих дій, роботі з доказами та процесуальному оформленні їх результатів. Консультації, які надаються спеціалістом під час його участі в проведенні слідчих дій, відрізняються від консультацій, наданих поза їх виконанням. Надання консультацій в ході проведення слідчої дії є невід'ємною частиною практичної діяльності спеціаліста і повністю охоплюється такою формою використання спеціальних знань як участь спеціаліста у проведенні слідчих дій. У протоколі слідчої дії повинні вказуватися всі істотні для справи обставини, встановлені під час її проведення.

Якщо спеціалісти безпосередньо не брали участі в проведенні слідчих дій в процесі яких були виявлені машинні носії інформації або сама інформація, тоді виникає необхідність терміново звернутися до цих осіб після закінчення проведення слідчої дії та одержати консультації щодо подальших напрямків дослідження вилучених об'єктів. Спеціалісти можуть не тільки діагностувати одержані об'єкти, але й надати консультації як правильно їх зберігати та використовувати.

В процесі розслідування порушень авторського права щодо відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм слідчий може самостійно застосовувати в сво-

їй діяльності будь-які спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань. В інших випадках він повинен залучати спеціаліста та експерта або коли їх участь на досудовому слідстві є обов'язковою за законом.

Саме таким шляхом іде практика застосування слідчих спеціальних знань, що повністю відповідає процесуальному становищу слідчого та оправдано з точки зору його відповідальності за кінцеві результати досудового слідства.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні не існує спеціальних експертних підрозділів, які б проводили експертизи носіїв машинної інформації, програмного забезпечення, баз даних та апаратного забезпечення комп'ютерів. У зв'язку з цим вони можуть призна-

чатися спеціалістам, які працюють в інформаційних центрах, навчальних та науково-дослідних закладах, в організаціях, які займаються розробкою програмного та апаратного забезпечення для комп'ютерів.

1. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: Учебное пособие. – К.: КГУ, 1987. – С. 50-51. 2. Погуляев В.В. Роль эксперта и специалиста в расследовании нарушений исключительных прав // Право и экономика. – 2004. – № 7. – С. 51. 3. Глушенко В.С. Застосування судової експертизи при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 3. – С.125. 4. Галанов В.О., Грищенко Л.Л. Взаимодействие органов следствия и дознания в процессе расследования нарушений авторских прав в области контрафактной продукции // Следователь. – 2003. – № 2. – С. 30-31. 5. Россинская Е.П., Усов А.И. Судебная компьютерно-техническая экспертиза. – М.: Право и закон, 2001. – С. 78. 6. Там саме. – С. 80.

Надійшла до редколегії 20.10.10

К. Яцино, асп.

МІСЦЕ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА В СИСТЕМІ ІНШИХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття присвячена науці соціології права, її предмету та визначенню місця серед інших гуманітарних наук. Автор намагається простежити і дати комплексну ґрунтовну відповідь на зв'язок соціології права з юридичною та соціологічною науками. Аналіз різних вчених підходів та предмету соціології права дасть змогу віднайти достойне місце цієї галузі знань у вітчизняній науковій доктрині.

Ключові слова: соціологія права, предмет соціології права.

Статья посвящена науке социологии права, ее предмету и месту среди других гуманитарных наук. Автор пытается проследить и дать комплексный обстоятельный ответ на связь социологии права с юридической и социологической науками. Анализ различных ученых подходов и предмета социологии права даст возможность найти достойное место этой области знаний в отечественной научной доктрине.

Ключевые слова: социология права, предмет социологии права.

The article tells about the science of sociology of law, its object and determine where among other humanities. The author tries to trace the complex and give us a substantial response to the sociology of law with a legal and social science. Analysis of various scientific approaches and subject matter of sociology of law will help to find a dignified place this branch of knowledge in domestic scientific doctrine.

Key words: sociology of law, object to the sociology of law.

З появою такої науки як соціологія права, нагальним постало питання про визначення її місця та статусу в системі інших гуманітарних наук, зокрема її співвідношення з загальною теорією права та загальною соціологією. Дискусії про природу, предмет, об'єкт і місце соціології права серед інших соціальних і юридичних дисциплін відбувається і в нашій країні, і в країнах ближнього і далекого зарубіжжя. Актуальність теми наукової статті пов'язана з тим, що до недавнього часу в юридичній та соціологічній науках сформувалися такі погляди на проблему статусу соціології права та місця її серед інших гуманітарних наук: 1) Соціологія права є допоміжною дисципліною в межах правознавства (К. Левеллін, А. Нусбаум та ін.); 2) Соціологія права є різновидом загальної теорії права або входить до його невід'ємної частини (Е. Дюркгейм, В. Луншодт, Н. Луман, А. Хегерстрем та ін.); 3) Соціологія права розглядається як галузь загальної соціології або ж як самостійна соціологічна дисципліна (С. Ерліх, Р. Кенінг, М. Вебер, Ж. Гурвич та ін.); 4) Соціологія права – міждисциплінарна наука, що сформувалася на перетині правознавства і соціології (цю позицію обстоюють сучасні вчені: Е. Тадевосян, В. Н., Кудрявцев, В. П. Казимирчук, І. С. Самощенко, Е. В. Кузнєцов).

Тому метою дослідження автора є обґрунтування чи заперечення даних підходів до визначення статусу соціології права серед інших гуманітарних наук, аналіз новітніх тенденцій в розумінні самостійного статусу даної науки та надання йому оцінки.

Завданнями, що будуть вирішуватися в ході наукового дослідження є висвітлення основних концептуальних підходів до розуміння предмету соціології права; визначення місця соціології права в системі інших гуманітарних наук, обґрунтування її самостійного юридичного статусу.

Методологічною основою наукової статті стали деякі загальнонаукові методи дослідження: системний і структурно-функціональний методи, закони і методи логічного аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння та протиставлення, аналогії тощо. А також основні методи філософського вчення: єдність історичного і логічного, конкретного та абстрактного, одиничного і загального, теоретичного та емпіричного, формального і змістовного. А також використані Серед юридичних методів при написанні наукової статті доречно було б виділити порівняльно-правовий та формально-догматичний методи.

Використання вказаних методів дослідження значною мірою допомагало в систематизації наявного фактичного і теоретичного матеріалу, що дозволило отримати позитивні результати, необхідні для досягнення поставленої в роботі мети.

Проаналізуємо спочатку вказані вище підходи до визначення місця соціології права в системі гуманітарних наук. Перші два з них говорять про соціологію права, в основному, як про сукупність емпіричних конкретно-соціологічних досліджень права. Розробки ж її теоретичних проблем проводились у рамках загальної теорії держави та права та галузевих наук. Загальна соціологія допомагає загальній теорії права враховувати й помічати явища й процеси загально соціального характеру, які не охоплюються рамками однієї галузі наукових знань, що значно розширює сьогодні проблематику загальної теорії права. Зокрема, до таких проблем можна віднести конкретні прояви життя суспільства у правовій сфері. Саме тому, на думку Керімова, соціологія права є одним із напрямків загальної теорії права, який, ґрунтуючись на емпіричному рівні пізнання, піднімається до раціонального осмислення правової дійсності [1, 12]. С. Алексєєв теж обстоює погляд, що загальна тео-

